

La identitat nacional subjectiva a Catalunya: *espanyola* o *catalana*?

ROSER CUSSÓ (Universit  Paris 8)

LLUÍS GARCIA (Institut d'Estudis Catalans)

IMMA GRANDE (Universitat Aut noma de Barcelona)

ALBERT PADR -SOLANET (Universitat Oberta de Catalunya)

Un cor meitat bandera catalana i meitat bandera espanyola fou un dels símbols m s vistos a la manifestació del 12 d'octubre del 2013, a la plaça de Catalunya de Barcelona, en favor de la unitat del Regne d'Espanya actual. No sempre s'ha fet aquest  s de les banderes catalana i espanyola. Quin és el seu fonament? Els resultats de l'Escala d'Identitat Nacional Subjectiva (EINS) de les enquestes del Centre de Investigaciones Sociológicas (CIS), utilitzada també pel Centre d'Estudis d'Opinió (CEO)¹ de la Generalitat, permeten un principi d'explicació. En el baròmetre del CEO de novembre del 2013 el 4,4% dels enquestats a Catalunya diuen sentir-se « nicament espanyols», el 31,3% « nicament catalans» (opcions unidimensionals), el 2,1% «m s espanyols que catalans», el 26,6% «més catalans que espanyols», mentre que la resta, el 33,3%, es troba en el punt mitjà de la **dualitat**, «tan espanyol com català»². Aquesta darrera dada sembla donar la raó a qui postula l'existència

a Catalunya d'una «majoria silenciosa» nacionalment alhora catalana i espanyola, potencialment unionista.

L'EINS  s administrada pel CIS en tots els territoris del Regne, interpretant les respostes centrals o duals en el sentit d'una «**doblet identitat nacional**», i pensem que aquesta interpretació no és correcta, per un seguit de raons. En primer lloc, cal remarcar que l'EINS  s presentada com una tria entre dos «sentiments» *nacionals*, entre un d'*espanyol*, sempre present en la tria, i un altre que si bé qualche vegada és un gentilici nacional, com ara *català*, la major part de les vegades no ho és, com ara *murcià*, «*madridenc*», etc. En segon lloc, també l'EINS  s presentada com a mesura d'un «sentiment de pertinença» (qualificat abusivament de *nacional*) quan, en realitat, escomet només superficialment, verbalment, aquesta pertinença. De fet, aquest «sentiment de pertinença», com qual-sevol actitud, té tres components, que, de menor a major importància, són:

1. Alternatives de resposta de l'EINS

«  Con cual de las siguientes frases se identifica Ud. en mayor medida?»

«Me siento únicamente español/a»

«Me siento m s español/a que catalán/a [balear, valenciano/a, etc.]»

«Me siento tan español/a como catalán/a [balear, valenciano/a, etc.]»

«Me siento m s catalán/a [balear, valenciano/a, etc.] que español/a»

«Me siento únicamente catalán/a [balear, valenciano/a, etc.]»

EL CIS administra l'escala (q estiu 28) presencialment i usant sempre l'enquestador només la llengua castellana.

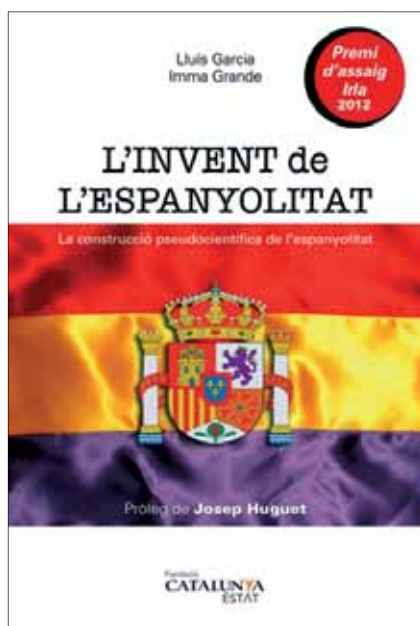
El CEO administra l'escala (q estiu 25) per telèfon, en català o castellà, segons la preferència de l'enquestat, i confrontant *espanyol* amb *català*.

2. El 2,4% dels enquestats diu que no ho sap o no respon.

1) Un de **cognitiu**, ideatiu o de pensament, que generalment pot esser manifestat verbalment com una opinió. Per exemple, un ciutadà de Palma que diu que «el català és una llengua que no serveix per a expressar conceptes científics complexos». 2) Un d'**emotiu**, una resposta emocional amb una intensitat proporcional a la força del sentiment i una direcció «a favor» o «en contra». Per exemple, el resident a Palma que reacciona «en contra» (frustrat i enrabiat, i molt) quan es troba que el català és usat en situacions socials molt formals i importants. I 3) un de **conatiu** o comportamental, el component de m s transcendència social, perquè incideix en les altres persones. Per exemple, el

ciutadà esmentat no sols denigrar  la nostra llengua sinó que maldr  perquè els seus fills no l'aprenquin a l'escola. Dels tres components, el verbal o ideatiu és el m s fàcil de «recollir» mitjançant enquestes o inventaris; per aix  l'estudi i l'anàlisi de les opinions són la base de molts estudis sociològics. Tanmateix, quina és la força associativa en cada actitud, i en cada individu, entre els components cognitiu, emotiu i conatiu? El gran problema és com predir, a partir de les opinions, all  realment important: els comportaments suposadament associats. La realitat mostra que les opinions són fàcilment induïbles, manipulables i falsificables, però no ho són tant, ni de bon tros, els comportaments.

I des del punt de vista estrictament verbal, talment com és usat per a expressar opinions, tenim la problemàtica de la polisèmia del terme *espanyol*³. Primerament, *Espanya* és un topònim, el nom tradicional de la península del sud-oest d'Europa. Aquest topònim deriva de la forma llatina *Hispania*, i, en aquest sentit, *Espanya* inclou també Portugal⁴. És, per tant, un nom històric i geogràfic, però no el nom d'una nació.

3. GARCIA, L.; GRANDE, I. *L'invent de l'espanyolitat. La construcció pseudocientífica de l'espanyolitat*. Fundació Catalunya Estat. Barcelona, 2012.
4. En 1624, Gaspar de Guzmán (conegut com el Comte-duc d'Olivares), *valido* de Felip von Habsburg i von Habsburg, distingia perfectament el territori peninsular, *Espanya*, de la immensa vastitud de dominis del seu senyor, més de 12 milions de km². Ultra el ducat de Milà, les Índies, etc. cal destacar que el seu senyor era sobirà com a Felip VII (del ducat de Borgonya (amb els Països Baixos), com a Felip IV de Castella i Lleó i com a Felip III d'Aragó, (comte) de Barcelona, de Mallorca, de Nàpols, de Portugal, de Sardènia, de Sicília i de València. Així, el *valido* li proposa «*hacerse Rey de España; quiero decir, Señor, que no se contente V. M. con ser Rey de Portugal, de Aragón, de Valencia, Conde de Barcelona [...] sino que trabaje y piense [...] por reducir estos reinos de que se compone España, al estilo y leyes de Castilla*». Gaspar de Guzmán distingeix clarament un territori, *Espanya*, dels aparells polític-administratius que ocupen aquest territori i la forma d'organització política, la monarquia. Remarquem que el *valido* no es refereix ni al Regne de Mallorca ni a cap altre domini extrapeninsular del seu senyor, encara que fos una possessió molt antiga, des de sempre, i emblemàtica de la seva família, com la dels Països Baixos.

El diccionari Alcover-Moll també recull, com a segona accepció de *Espanya*, el nom d'un estat, actualment un regne, que comprèn la major part de la Península Ibèrica i d'altres territoris geogràficament extra espanyols/peninsulars, notablement les illes Balears i les Canàries. Té un significat clar político-administratiu: si hom pertany a aquest estat és espanyol (passaport, DNI, ambaixades, etc.).

I hi ha un tercer significat: *Espanya* com a nom de la nació tradicionalment anomenada *Castella*. Atès que *Hispania* també inclou Portugal i Catalunya, es tracta d'una «usurpació»⁵, com la de *Amèrica* per part dels EUA, si bé aquests darrers no anomenen *americà* (en lloc de *anglès*) llur idioma, com fan els castellans amb el llur en anomenar-lo *espanyol*. Aquesta tercera accepció, característicament castellana, ha portat els portuguesos, que abans s'inclouien en el topònim *Espanya*, a renunciar-hi⁶.

A Catalunya, on conviuen els tres significats (territorial, polític i nacional-castellà) de *espanyol*, a quin d'ells es refereixen els enquestats en llurs respostes duals? No ho podem saber. Ni

5. Com escriu Cristòfol Despuig en *Los colloquis de la insigne ciutat de Tortosa* (1557): «La major part dels castellans gosien dir públicament que aquesta nostra província no és Espanya y, per ço, que nosaltres no som verdaders espanyols, [...] aquesta província no sols és Espanya, mas és la millor Espanya [...] quina província espanyola per mar y per terra ha fet millor mostra de si que aquesta qu'és vuy la Corona de Aragó y especialment nostra Catthalunya? Açò és tan clar y tan notori que no y a home que gens lletrat sia que [ho] ignore. Ni tanpoch ho ignoren los castellans, mas, per no donar-nos lo que és nostre, no sols ho volen ignorar, mas volen-ho negar.»
6. El topònim *Espanha* és usat com a nom de la Península, per exemple, per Luís de Camões en *Os Lusíadas* (1572). Tanmateix, els portuguesos han evitat des del segle XVII l'ambigüitat de *Espanha*, d'una banda, el nom geogràfic de la Península i, de l'altra, el nom nacional usurpat per Castella, per les evidents connotacions imperialistes que conté. Per tal de suprimir-ne l'ambigüitat han renunciat explícitament a l'antic significat territorial de *Espanya*: «*Espanha, top. Antigamente, península da Europa Ocidental; hoje [avui], conjunto de nações sob hegemonia de Castela nessa península. Do lat. Hispania (vulgar Spania), a mesma península. Continua obscura a origem deste top.*». I redefinint Castella: «*Castela [...] ainda [encara] se usava no séc. XVII em vez de Espanha, nação [...]*» (MACHADO, J.P., *Dicionário onomástico etimológico da língua portuguesa*, Confluência, Lisboa 1984).

l'EINS ni l'enquestador no donen cap definició ni guia. La pregunta és, doncs, ambigua i, en conseqüència, també ho és la interpretació dels seus resultats.

Les dues primeres accepcions de *espanyol* permeten de considerar la resposta «tan espanyol com català» segons dues idees força esteses a Catalunya: sóc català nacionalment i espanyol administrativament, o sóc català nacionalment i espanyol geogràficament. Remarquem que, en aquests casos, «espanyol» i «català» no són termes antagònics, que s'exclouin mútuament, sinó totalment compatibles. Aquesta compatibilitat, evidentment, fa augmentar les respostes «identitàries» duals. Si l'EINS fos una escala amb una terminologia nacional clara, oposant *català* a *castellà* les ambigüitats quedarien eliminades i disminuirien les respostes duals. Dues identitats nacionals serien posades cara a cara. D'aquesta manera, l'enquestat podria dir, eventualment, que se sent d'una manera explícita i alhora nacionalment català i nacionalment castellà.

L'avantatge del terme *castellà* és que no indueix a cap confusió, perquè actualment i oficialment no hi ha cap comunitat autònoma *castellana*, oficialment no n'hi ha, de «*castellanos*», sinó «*cántabros*», «*castellano-leoneses*», «*castellano-manchegos*», «*madrileños*» i «*riojanos*». L'enquestat, usant *castellà* en lloc de *espanyol*, pot entendre que es parla de la cultura-llengua-idiomapoble, o sigui de la nació castellana en sentit ampli, nació que delerosament vol ser anomenada *Espanya*. ¿Confrontant a Catalunya *castellà* i *català*, tot desent la polisèmia del terme *espanyol*, hom obtindria un 33,3% d'identitat nacional dual a Catalunya?

Per si no bastés l'ambigüitat provocada per la polisèmia de *espanyol*, cal apuntar una altra font de confusió, perquè la perspectiva cultural castellana pot permetre entendre la identitat dual com a realment alhora «nacionalment catalans i espanyols», dins un context, per exemple, d'una «nació de nacions», una *contradictio in terminis* o, més plànerament, una *aequivocatio*. L'EINS és una escala concebuda en castellà, i un dels grans problemes de l'adaptació d'un test d'una llengua a una altra és

l'existència dels *false friends*, parells de mots morfològicament semblants (com ara *buc* i *buque*), àdhuc iguals (com ara *espanyol* i *español*), en les dues llengües però que tenen un significat diferent en les mateixes dues llengües⁷. *Español*, en castellà, és el propi gentilici nacional dels castellans actuals i el nom d'una llengua que als Països Catalans és anomenada *castellana*. Així, «tan español como catalán» podria ser correctament interpretat a Madrid com a nacionalment alhora espanyol i català. Però a Catalunya, «tan espanyol com català», si bé pot ser interpretat com a Madrid, per persones que han assumit completament la ideologia de l'espanyolitat, generalment no seria interpretat amb aquesta càrrega nacional doble, com ja hem explicat, càrrega doble que en tot cas es manifestaria clarament amb la resposta «em sento tan castellà com català».

En cas d'usar l'EINS *castellà* en comptes de *espanyol*, no trobaríem un tan alt percentatge d'identitat nacional dual a Catalunya. D'altra banda, una identitat nacional dual és tan improbable com una actitud política dual: «em sento tan de dretes com d'esquerres». Aquesta resposta de mostrar una actitud política dual podria ser pròpia de qui deliberadament no es vol definir: és més fàcil simular verbalment, amb una opinió, una actitud que no pas simular-la en el comportament diari. Quan, mesurant una actitud, trobam discrepàncies entre l'opinió d'una persona i el seu comportament, asseynadament hem de confiar-nos més del seu comportament que no pas de la seva

opinió. Així, «tan de dretes com d'esquerres» no indicaria pas una actitud política híbrida entre dretes i esquerres, híbrid conceptualment impossible, sinó que, com mostrarien els comportaments polítics de la persona en qüestió, seria objectivament de dretes o d'esquerres. Remarquem que *dreta* i *esquerra* s'exclouen mútuament. Si mesurant, en una població, aquestes característiques personals tan bàsiques, la política i la nacional, ens surt que la resposta dual és la majoritària, llavors hem de concloure, senzillament, que el nostre instrument de mesura no és l'adequat. Per tot això, l'esmentada a l'inici com

i són instrumentalitzades. Per als unionistes, l'apropiació de l'alternativa dual de resposta, la majoritària, és vital, perquè, si no, quedarien marginals a unes respostes d'identitat nacional espanyola («únicament espanyol» i «més espanyol que català») que no superen el 6,5% de la població en la darrera enquesta del CEO.

El manteniment de les ambigüitats del terme *espanyol* no és tan sols inútil científicament sinó que manté l'anàlisi nacional abusiva dels resultats duals, anàlisi abusiva també implementada en el sistema escolar, la universitat, la història oficial, les lleis

NO PASSA EL TEMPS

El 1854 es va editar aquest mapa polític de la península
(Biblioteca Nacional, Madrid)

a «majoria silenciosa» és justament **silenciosa** perquè els seus components es comporten actitudinalment bé com a **catalans** o bé com a **espanyols** (*castellans*, en el català de sempre) i no pas com a híbrids catalano-espanyols o hispano-catalans, encara que amb la seva opinió manifestin que se sentin així.

Les estadístiques tenen una gran força simbòlica i molta repercussió en els mitjans de comunicació i en les campanyes polítiques. **Les preguntes de les enquestes no són pas trivials o innocents: construeixen realitats**

i els textos constitucionals. Alguns catalans poden acabar creient que el castellà (dit *espanyol*) fa part de la seva identitat nacional o que els reis de Castella (dits *espanyols*), com ara Alfons X, també els són propis.

En definitiva, el CIS, mitjançant l'ús de l'EINS, no cerca identificar correctament el sentiment de pertinença nacional dels enquestats, i avaluar-lo mètricament, sinó fer-los declarar que se senten espanyols en major o menor grau. I tot plegat, dins un ambient asfixiant de castellanització lingüística i nacional,

7. GARCIA, L., *Els tests en la nostra llengua o Caldrà arribar a demanar un decret dels tests en català consemblant al del cinema?*, debat del Ple de l'Institut d'Estudis Catalans, IEC, 23 novembre 1998.

perquè, dit ben clarament, *espanyolitzar* vol dir *castellanitzar* i *acastellanar*. L'estratègia calculada, ben estudiada i deliberada, és que les autoritats de Madrid ja fa segles que reserven i promocionen el nom de *Espanya/espanyol* per a la seva pròpia nació, *Castella/castellà*. D'ací que el CIS, i molts de polítics i politòlegs, també nostrats com el mateix CEO, interpretin «tan espanyol com català [o valencià o balear]» com a identitat **nacional** dual. I, com ja ens «predica» constantment el CIS, aquest percentatge majoritari de la *identitat dual* és el que fa que els espanyolistes (dits també *unionistes*) continuïn defensant que la majoria dels catalans (o dels valencians o dels balears) també se senten i volen ésser espanyols, en quant *implícitament també es consideren nacionalment castellans!* Aquesta interpretació és un artífici, miratge que es desfaria si hom confrontàs «caste-

llà» versus «català». D'aquesta manera, i exceptuant-ne els castellans-castellans⁸, tots els enquestats al Principat de Catalunya (andalusos, gallecs, catalans, etc.) es manifestarien cap al cantó «més català» de l'escala, conscienciant-los i aplanant-los el camí cap a la presa de decisions polítiques correctes, la independència, i no pas enganyoses, com

ara l'autonomisme, el federalisme o el confederalisme. És de doldre que fins i tot el CEO, amenaçat de mort des de Madrid, faci seguidisme del CIS en aquest tema, l'espanyolització identitària, que tant ens perjudica. ◆

Propostes terminològiques

Espanya	entitat política	Regne d'Espanya
Espanya	península, topònim	Sud-oest d'Europa
Espanya [Castella]	nom nacional	Espanya [ant. Castella] (com els portuguesos)

8. En l'organització territorial i política actual del Regne d'Espanya, no n'hi ha, de castellans-castellans, sinó «*madrileños*», «*castellano-manchegos*», «*castellano-leoneses*», «*riojanos*» i «*cántabros*».

De drets i llibertats: política i dignitat

ANDREU SALOM I MIR (Mallorca)

«La nostra marxa cap a la llibertat és irreversible, i no hem de permetre que la por s'interposi en el nostre camí.» Aquestes paraules de Nelson Mandela, premonitòries, tenen el gran mèrit de dibuixar a l'horitzó dels pobles sotmesos un estel refulgent de dignitat i de llibertat, d'avaluar el dret de totes les nacions del món, de les col·lectivitats humanes amb voluntat d'ésser, a cercar la seva llibertat i obtenir-la. Tothom té el dret de ser lliure, i els pobles també.

La voluntat del Principat de Catalunya de decidir el seu futur en llibertat a través del vot legítim i democràtic, a regir sense interferències constants ni imposicions el seu destí col·lectiu, és i ha de ser inalienable. És un clam que sorgeix de la societat civil i que els partits amb una clara vocació catalana han sabut traslladar a l'escenari polític, i endegar un procés explícit i engrescador cap a la consecució de la llibertat plena, de la independència. Clar i català. Enfront d'això hi ha un Estat espanyol, i uns polítics espanyols, que cada dia que passa fan més el ridícul. Tan sols saben esgrimir el mis-

satge de la por i de l'amenaça, embolcallant el seu patètic i ultramuntà discurs en la invocació espúria i sacralitzada d'una Constitució que interpreten com sis fos una carcassa rígida i inamovible, la qual cosa lliga perfectament amb el demble, el caràcter i les maneres de l'espanyolisme militant, majoritari en l'espai polític del país en qüestió.

Els atacs furibunds del nacionalisme espanyol són un producte psicopatològic que emana dels seus propis dimonis interiors. Són els mateixos dimonis que guarneixen el nacionalisme satèl·lit espanyol radicat a les nostres illes (i al País Valencià). És per això que quan aquí, entre nosaltres, han tingut l'oportunitat de governar amb una majoria absoluta folgada, han actuat amb el mateix autoritarisme, la mateixa prepotència i les mateixes terribles mancances democràtiques que caracteritzen el seu model suprem. La indignència moral i política que demostra la gent que governa a hores d'ara la nostra comunitat és tan acusada i omnipresent, que la seva acció de govern amenaça de convertir aquesta

terra en un desert cultural i una ruïna social i mediambiental. És el que volen. Odien el país que ells mateixos governen. Odien la seva llengua, les seves arrels catalanes, les seves manifestacions culturals més genuïnes i la seva voluntat d'existir després de segles d'ocupació, de persecució i d'alienació col·lectiva. Temorosos sempre que la seva posició ideològica i personal no els deixi fora de joc, i no podent admetre ni pair el seu profund autoodi (patologia pura), propi de les ments esclaves, van intentant posar fi a tot allò que, davant l'amo de Madrid, els pot delatar en el seu subconscient més profund: l'origen i la voluntat d'existir que emana d'una terra conquerida i colonitzada. S'ho han de fer perdonar a cor què vols, i n'han de sortir impolluts i immaculats, disposats a fer de *cipais* feels, de gossos de caça, dels grans senyors de la metròpolis. És el paper més trist i miserable que hom pot imaginar, d'una baixesa ètica categòrica, i no hi haurà Déu ni sant del paradís que els vulgui absoldre. ◆